

A NOBEL-DÍJ ALAPÍTÁSA

1895. november 27-én véglegesítették és írták alá **Alfred Nobel** méltán híres végrendeletét. Annak ellenére, hogy az ő nevéhez fűződik a dinamit feltalálása és családja robbanóanyag gyártással foglalkozott, Nobel a békéért küzdött és harcolt. Hitte, hogy munkássága csakis a békét szolgálja, hiszen ki akarna háborút kezdeményezni, ha tudja, könnyen pusztulást hozhat hazájára.

A közvélemény azonban máshogy látta ezt; az újságban véletlenül leköszölt halálhírében igencsak negatívan értékelték életművét. Ekkor döbbsent rá Nobel, hogy munkásságát koránt sem úgy ítélik meg, mint szeretné. Elkezdett gondolkodni, mivel mutathatná meg a világnak és nem melleleg korábbi szerelmének békeszeretét. Így fogant meg a fejében a gondolat, hogy halála után vagyonának kamataiból minden évben jutalmazza azokat, akik munkájukkal az emberiséget szolgálva kiemelkedő eredményt értek el a kémia, a fizika, a fiziológia és orvostudomány, valamint az irodalom területén, illetve azt a személyt is díjazzák, aki a legtöbbet tesz a békéért. Kikötötte, hogy a nemzeti hovatartozás nem befolyásolhatja a döntést; nemzetiségtől függetlenül a világ összes tudósának lehetősége kell legyen megnyerni ezt a kitüntetést.

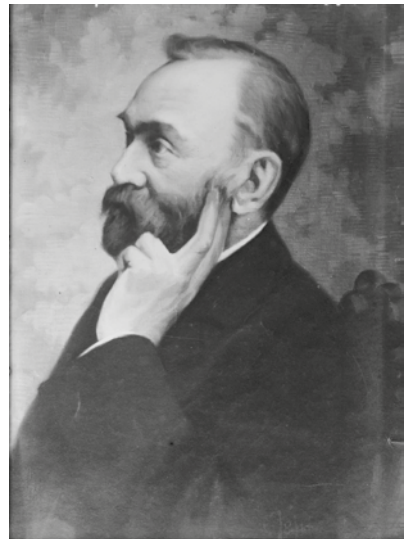
Halála után azonban mégsem valósult meg rögtön ez a nemes terv; családtagjai nehezményezték, hogy nem rájuk maradt a több mint 30 millió svéd korona, a kormány pedig ellenezte, hogy más nemzetek tudósainak osszanak nagy összegű díjakat ahelyett, hogy a saját tudományos fejlődésüket támogatnák vele. Végül unokaöccse kitartó munkájának köszönhetően sikerült elérni, hogy a terv megvalósuljon, és 1901-ben kiosztották az első Nobel-díjakat. Innentől kezdve évente adták át a neves elismerést, néhány kivétellel, mikor egy-egy év kimaradt, főleg a világháborúk ideje alatt.

1969-ben az addigi 5 díjazott terület kiegészült a közgazdaságtan tudományával is. Ezt, a Svéd Nemzeti Bank által kezdeményezett és alapított kitüntetést nevezik hivatalosan *A Svéd Bank Közgazdasági Tudományos Díja Alfred Nobel Emlékére* díjnak.

Alfred Nobel kérése, miszerint a nemzeti hovatartozás ne zárjon ki senkit a díjazásból, megvalósult; nemcsak a nemzeti hovatartozás, de a nem és az életkor sem számít a díjak odaítélésékor. Lássuk a „legeket”!

Bár az elsők között nem találunk női díjazottat, nem kellett sokáig erre várni, hiszen 1903-ban **Marie Curie** megosztott fizikai Nobel-díjjal a legelső Nobel-díjas nőnek tudhatta magát. Azóta rajta kívül egyetlen nő kapta még meg a fizika területén a díjat, 1963-ban Maria Goeppert Mayer. A fizika mellett a kémia területén díjazott nőknek is elég kicsiny csoportja van, ugyanis csak 4 nő tudhat magáénak kémiai Nobel-díjat.

Összességében igaz, hogy a 896 díjazott személy közül csak 48 nő, de a legelső, aki két Nobel-díjat is magáénak tudhat (Marie Curie), és a jelenlegi

legfiatalabb díjazott (Malala Yousafzai) is a gyengébbik nem táborából került ki.

Malala Yousafzai 2014-ben 17 éves korában kapta meg a kitüntetést a békéért tett erőfeszítése miatt, de legalább ilyen teljesítmény 90 évesen megnyerni a közgazdasági Nobel-díjat; ez sikerült Leonid Hurwicz-nak 2007-ben, aki ezzel ma a legidősebb díjazott.

Nem egyedi eset az sem, hogy egy család több Nobel-díjjal büszkélkedhet. Ilyen szempontból a legsikeresebbek a Curie-k, hiszen Marie és **Pierre Curie** után lányuk, **Irène Curie** is kapott díjat, szüleihez hasonlóan párjával, **Frederic Joliot Curie**-vel megosztva. Fontos megjegyezni, hogy ebben az esetben a két generáció külön kapott díjat (Marie Curie egyedül is), 1915-ben viszont Sir William Henry Bragg és fia, William Lawrence Bragg ugyanazon munkáért – a röntgenkristallográfiai kutatásaik eredményéért – megosztva kapták az elismerést.

És hogy mivel jár a Nobel-díj? Maga a díj magában foglalja a végrendeletben leírtak szerint az éves kamatok összegét, ezt osztják szét, illetve minden díjazott kap egy kb. 200 g tömegű 23 karátos aranyérmét, melynek előlapján minden esetben Nobel profilból ábrázolt arc- és mellképe látható, a hátoldalán pedig a díjazott területtől függően más minta található.

Jónéhány legenda kering a Nobel-díj körül. Valószínűleg sokan hallottak elképzeléseket arról, miért nincsen matematikai Nobel-díj. Ezt a titkot a mai napig nem sikerült megfejteni, és a történetet (ami talán a leghíresebb mind közül), miszerint egy matematikus tette tönkre Nobel szerelmi életét, és így állt volna bosszút, semmi sem támasztja alá, nincsen rá semmi bizonyíték. Ami viszont tény: a béke Nobel-díj 5. díjazottja nem volt más, mint Bertha von Suttner, akihez korábban nagyon is gyengéd szálak fűzték Alfred Nobelt.

Források:

http://www.termesztvilaga.hu/fizika_eve/tortenet/nobel/nob.html

<https://www.nobelprize.org/>

<https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/nobel/nobeldij.html>